

Шпортко Валерій Іванович

Штрих до ювілею Національної академії образотворчого мистецтва та архітектури

У статті (на основі власних спогадів і вражень) автор висловлює глибоку шану викладачам Київського державного художнього інституту (нині НАОМА), з якими він спілкувався і від яких отримував знання та підтримку під час навчання впродовж 1968–1972 років.

Висловлено ставлення до реорганізації і руйнування академічної освіти в НАОМА, що впливає на тенденції розвитку в мистецькій освіті України загалом.

Ключові слова: національна мистецька освіта, спогади, викладачі, традиції, сучасне мистецтво, виставки.

Шпортко В.И.

Штрих к юбилею Национальной академии изобразительного искусства и архитектуры

В статье (на основе своих воспоминаний и впечатлений) автор выражает глубокое уважение преподавателям Киевского государственного художественного института (теперь НАОМА), с которыми он общался и от которых получал знания и поддержку во время учебы 1968–1972 годов.

Выражено отношение к реорганизации и разрушению академического образования в НАОМА, что влияет на тенденции развития в художественном образовании Украины в целом.

Ключевые слова: национальное художественное образование, воспоминания, преподаватели, традиции, современное искусство, выставки.

Valery Shportko

Review to the Anniversary of the National Academy of Fine Arts and Architecture

On the basis of own memories and experiences, the author expresses deep respect to the lecturers and professors of Kyiv State Art Institute, now NAFAA, who he communicated with, gained knowledge and support during his study in 1968–1972.

The author expresses his opinion and attitude to the deliberate discussion in some artistic circles on the alleged reorganization and failure of academic education in NAFAA, which closely influence development of art education in Ukraine in general.

Key words: national art education, memoirs, lecturers, traditions, contemporary art, exhibitions.

«У широкій культурній панорамі кожної нації митцям належить особливе місце. Якщо саме у здійсненні справді вартісних і гарних творів вони ідуть за своїм натхненням, то не лише збагачують культурну спадщину кожної нації і людства взагалі, але також надають кваліфіковану суспільну послугу заради спільного добра» [2].

18 грудня 2017 р. Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури (далі — Академія) святкувала своє 100-річчя від дня заснування першого в Україні вищого художнього закладу, який заклав основи формування сучасних традицій національної мистецької школи в Україні.

Українська академія мистецтв стала центром формування висококваліфікованих художніх кадрів національної мистецької школи, які виховувалися на високих зразках традицій національної і світової культури. Академія постійно поповнюється професорсько-викладацьким складом із талановитих вихованців. Відкриваються нові шляхи і напрями розвитку мистецтва: дизайну, вільної графіки, реставрації історичних пам'яток.

Академія тісно співпрацює з навчальними закладами Європи й Азії. Основними країнами-партнерами є Польща, Угорщина, Узбекистан, Китай. Проводяться міжнародні пленери, наукові конференції, виставки, майстер-класи

художників, стажування тощо. Підтримуються дружні взаємини з навчальними закладами, що передбачають обмін досвідом у викладанні фахових дисциплін, організацію виставок творчих робіт, запрошення митців-педагогів Академії на викладання в заклади мистецтва зарубіжних країн.

Національна академія мистецтв сьогодні налічує близько 1000 студентів, серед них значна кількість іноземців. Всі вони здобувають освіту під керівництвом 160 педагогів-митців, серед яких 21 академік і члени-кореспонденти Національної академії мистецтв України та Української академії архітектури; 11 лауреатів Національної премії України ім. Т. Шевченка і Державної премії України в галузі архітектури; 39 докторів наук і професорів; 71 кандидат наук і доценти; 63 викладачі, яким присвоєно почесне звання народного художника України, народного архітектора України.

Більш детальну інформацію про результати дослідницьких і науково-методичних праць можна отримати з академічного щорічника «Українська академія мистецтва. Дослідницькі та науково-методичні праці» та довідково-інформаційного видання «Національна академія».

З приводу ювілею Академії хотілося б поділитися своїми приємними спогадами від спілкування з видатними майстрами — педагогами з образотворчого мистецтва — під час нашого навчання в тоді ще Київському державному художньому інституті.

На вступних іспитах ми вперше могли поспілкуватися з професором Карпом Дем'яновичем Трохименком. Згадую, ми здавали вступні іспити з рисунка. Екзамен мав от-от початись, чекали натуру. До аудиторії зайшов Карпо Дем'янович, людина тоді вже поважного віку, у вишиваній сорочці. Він привітався з усіма. І тут один із абітурієнтів (а ви, напевно, знаєте, що всі абітурієнти талановиті й самовпевнені) запрошує, постукуючи олівцем по мольберту: «Сідайте, дедушка, ми вже починаємо іспит!», на що почув у відповідь: «Та ні, дітки, я не позувати до вас прийшов, а подивитися, яка талановита молодь буде у нас навчатися. Я професор». Після іспиту всі абітурієнти мали змогу поспілкуватися з Карпом Дем'яновичем, послухати його спогади про творчий шлях, отримати поради молодому поколінню з досвіду майстра. Нас вразила простота і сердечність у спілкуванні з нами, по суті, ще абітурієнтами. Слід зазначити, що Карпу Дем'яновичу на той час виповнилося 83 роки і, незважаючи на цей вік, він активно працював над своїми полотнами.

Вступивши на і курс Художнього інституту, ми одразу занурилися у творчий процес мис-

тецького навчання. Викладацький склад вишу був шанований нами, оскільки ми знали про їхню творчість із розповідей студентів-старшокурсників та творчих виставок. Ми дуже уважно дослухалися до їхніх порад і настанов. Доля дала нам змогу познайомитися з викладачами, які увійшли в історію мистецтва світового значення, й навчатися у них. Їхні твори зберігаються в різних музеях України і за кордоном.

Протягом навчання в інституті кафедру, на якій ми навчалися, очолював Віктор Іванович Задорожний. Він викладав у нас рисунок і був керівником дипломних проектів. Багато хто й досі з вдячністю згадує його поради і настанови, які допомогли захистити кращим студентам на відмінно дипломні проекти і вплинули на формування майбутніх викладачів фахових дисциплін.

Рисунку та живопису нам пощастило навчатись у Олександра Артемовича Кривоноса, який був також куратором нашого курсу. Основним принципом його викладацького стилю було невтручання в роботу студента. При детальному поясненні помилок викладачем, студент мав самостійно їх виправити.

Олександр Артемович багато часу приділяв спілкуванню з нами, навчав нас художньому баченню: «Не кажіть: дайте мені тему, а кажіть: дайте мені очі» — це прислів'я ми згадували досить часто. «Потрібно не дивитися, а бачити, — казав Олександр Артемович, — помічати красу у всьому, що нас оточує. Навіть на клаптику підлоги, заплямованому фарбою у майстерні, можна побачити сюжети майбутніх композицій».

Варто добрим словом згадати своїх викладачів з живопису, зокрема Анатолія Олександровича Пламеницького — талановитого художника-колориста. Його натурні постановки завжди вирізнялися живописністю і чіткістю навчально-методичного завдання, яке ставилось перед нами.

Анатолій Олександрович мав інший стиль викладання. Він поєднував пояснення з втручанням (у разі необхідності) у роботу студента для наочної демонстрації вирішення тієї чи тієї живописної проблеми, яка виникла під час роботи над постановкою.

Також ми навчалися живопису в ще молодих на той час художників — Валентини Гаврилівни Виродової-Готьє, Віри Іванівни Барінової-Кулеби, Василя Івановича Гуріна. Завдяки їм ми приділяли увагу колориту і композиції, аналізували твори великих майстрів, робили навчальні копії з їхніх робіт.

Наш Художньо-педагогічний факультет у своїй навчальній програмі передбачав і глибоке занурення у графіку, де ми навчалися різним

художнім технікам (офорту, ліногравюрі, літографії) та секретам створення плаката, книжкової ілюстрації.

Студенти факультету вивчали скульптуру, пізнавали форму під час копіювання барельєфів, горельєфів та круглої скульптури під керівництвом Івана Павловича Шаповала. Дякуючи йому, ми отримали знання і вмінні в роботі зі скульптурними матеріалами.

Ми також вдячні викладачам кабінету пластичної анатомії. Глибокі знання, які дали Ніна Сергіївна Ган та завідувач кабінетом Лідія Олександрівна Зибіна, запам'яталися і допомагали нам в роботі над натурою протягом довгих років викладацької та творчої роботи.

У світ таїнства художника театру нас увела Інна Валентинівна Биченкова. Інна Валентинівна для ознайомлення з особливостями роботи художника театру запрошувала нас на випускні студентські спектаклі Театрального інституту. Як завдання ми вибирали твір із запропонованих нам авторів відомих театральних п'єс і створювали ескізи костюмів, макети сцен та декорації. Це була кропітка і цікава робота.

Закони перспективи ми вивчали з Амфіаном Олександровичем Мейером і Василем Михайловичем Ратнічиним. Дякуючи цим викладачам, ми отримали глибокі знання з перспективи, які із задоволенням передаємо молодому поколінню наших студентів.

Також хотілося б віддати належне викладачам кафедри мистецтвознавства: Людмилі Семеновні Міляєвій, Олені Михайлівні Говді, Петру Івановичу Говді, Платону Олександровичу Білецькому, Ганні Володимирівні Заваровій, Людмилі Миколаївні Сак.

Минули десятки років, більшість із згаданих нами викладачів відійшла в інший світ, проте пам'ять про них живе донині.

Працюючи в Інституті мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка (далі — Університет) протягом двадцяти двох років, ми підтримували зв'язки з Академією мистецтв, проходили стажування на базі Академії. Кафедри живопису, рисунка та графіки ділилися з нами методичними посібниками зі своїх фондів.

Наші студенти регулярно відвідували прилюдні семестрові перегляди студентських робіт Академії, виставки студентів і викладачів у музеї вишу, де розширювали свої знання з точки зору професійної майстерності. Контакти і співпраця продовжуються. Викладачі Академії призначаються головами Державної комісії на наших випускних іспитах. Це, зокрема, професори Андрій Володимирович Че-

бикін — ректор НАОМА, Микола Федорович Титов — завідувач кафедри реставрації творів образотворчого мистецтва, Віктор Петрович Бистряков — завідувач кафедри рисунка, Михайло Олександрович Криволапов — доктор мистецтвознавства.

Наші студенти-випускники, отримавши диплом бакалавра, успішно склали іспити до НАОМА, деякі з них залишилися працювати на кафедрах Академії, в журналі «Образотворче мистецтво».

На кафедрі образотворчого мистецтва нашого Університету працюють відомі в мистецьких колах художники і науковці, випускники Національної академії: Олександр Андрійович Бородай, Алла Борисівна Буйгашева, Ольга Володимирівна Школьна, Олена Степанівна Кашшай, Ольга Володимирівна Коновалова, Ганна Олексіївна Крюкова, Ольга Юріївна Морозова, Світлана Вікторівна Стрельцова.

Під керівництвом доктора мистецтвознавства Ольги Володимирівни Школьної кафедра успішно працює у вихованні підростаючого творчого покоління і активно бере участь у мистецькому житті.

Саме тому нас цікавлять дискусії, які точаться навколо Академії мистецтва. Останнім часом ми слідкуємо за новинами по радіо, телебаченню, в інтернет-ресурсах та соціальних мережах за бурхливими, емоційними виступами деяких митців сучасного мистецтва (переважно випускників Академії), які пропонують ліквідувати застарілу, на їхню думку, академічну школу навчання, на якій базується НАОМА, як таку, що не відповідає вимогам часу.

Приклад подібних дискусій можна побачити на сторінках інтернет-журналу «Korydor». Мистецтвознавець (випускниця і викладач НАОМА) Ольга Балашова зазначає: «Розуміти мистецтво і малювати — це два різні способи набуття знання. Те, чого переважно навчають в художній академії, — це бути вправним ремісником, вміти малювати, створювати певний образ і бути точним у ньому. Це те, що ми успадкували від радянської системи, і я не думаю, що тут є привід взагалі говорити про університетський тип освіти. Натомість в академії не вчать критично мислити, і деяких студентів це навіть більш ніж задовольняє. <...> Протиставлення у назві нашої зустрічі викриває проблему: ми маємо ситуацію кризи в освіті загалом і кризи університету як інституту, який цю освіту пропонує. І перше, що спадає на думку, ніби освіта існує насамперед для студентів. Сьогодні в мене більш проблемне бачення цього. Якщо освіта для студентів, то вони мають отримати якісь навички, які допоможуть

дуже прагматично реалізуватись у житті. Але насправді в академічного середовища є свої складні завдання, і вони не пов'язані безпосередньо з реалізацією “практичної успішності” та кар’єрним зростанням. В нашому ж суспільстві керуються купівельними відносинами, які перебувають в абсолютно іншій площині. В Україні освіта мало впливає на успішність людини в житті — ні в практичному, ні в символічному смислі» [6].

Знову стаття Олени Балашової в інтернет-газеті «В гору» читаємо: «...Протягом останніх років до сучасного мистецтва приходять все більше нових імен. Багато художників формуються поза “звичним” академічним колом. Поле для їхніх референцій стає мережа або вулиця. <...> за умов перманентної кризи Академії мистецтва такі острівки нового знання набувають великого значення» [4].

На нашу думку, якимось дивно і непорядно нищити джерело, з якого ви черпали знання і надихалися на творчість. І навіть обов’язково «...мы разрушим до основанья, а затем...»? Хто заважає вам знайти меценатів-поціновувачів сучасного мистецтва для створення альтернативного вищого навчального закладу? А при цьому творча молодь матиме можливість вибирати, де і чому їм навчатися. Подібні гучні заяви чомусь не враховують думку переважної більшості студентів, які вступили в Академію, щоб здобути академічні знання.

Хотілося б зазначити, що базові знання у вищих мистецьких академічних закладах (до того ж успішно) отримали Пабло Пікассо, Сальвадор Далі, Казимир Малевич. І жоден з них не обмовився про те, що ці знання зайві й заважали їхньому творчому самовираженню.

Навчатися в нашій академічній школі образотворчого мистецтва бажають також іноземні студенти. Як і в кожному навчальному закладі, в НАОМА є над чим працювати, що покращувати. У викладацькому складі багато професорів поважного віку, але вони у свій час були вихованцями видатних майстрів українського образотворчого мистецтва, які, своєю чергою, навчалися у фундаторів національного мистецтва, таких як Тетяна Яблонська, Федір Кричевський, Георгій Нарбут, Михайло Бойчук, Казимир Малевич, Карпо Трохименко. Саме так і відбувається передача досвіду і традицій. Зрозуміло, що кожне наступне покоління переосмислює здобуті знання і підіймає їх на новий щабель розвитку українського мистецтва.

Досліджуючи традиції академічної школи, кандидат мистецтвознавства Остап Ковальчук висвітлює проблеми розвитку вітчизня-

ної школи живопису під іншим кутом зору: «Кожна національна культура має пройти всі стадії діалектичного розвитку. І саме такі педагоги, як Микола Самокиш та Карпо Трохименко <...> зуміли за досить короткий термін створити українську реалістичну школу. За часів існування тоталітарної держави, що диктувала свої закони мистецтву, вони зуміли відстояти й розвинути самобутність українського образотворчого мистецтва. У власній творчості ці художники протягом усього життя відображали минуле і сучасне України. Їхні твори, що увійшли до золотого фонду українського історичного живопису, виховували патріотизм у багатьох поколінь співвітчизників. А ті окремі негативні аспекти, що принесла штучна ізоляція і культивування виключно реалістичних методик, спричинилися до того, що в Україні було збережено академічну школу, яка на сьогодні є унікальним явищем світового мистецтва» [3].

Крім академічної школи навчання, Академія завжди підтримувала творчі пошуки художників. Ще в 1990-х роках створювали свої інсталяції Олександр Бородай і Олександр Бабак на виставці в Національному музеї українського образотворчого мистецтва. Згадайте твори Тіберія Сільваші, Віктора Сидоренка, Івана Марчука, Анатолія Криволапа, Петра Бевзи... які відомі добре за межами країни.

Насправді ж Академія не стоїть осторонь сучасного українського мистецтва: запрошує лекторів, проводить дискусії, наукові конференції, зустрічі з відомими сучасними художниками (не так давно, наприклад, з Микитою Каданом, Сарою Тайнон — ірландською художницею). Можна також згадати перформанс викладача НАОМА Федора Александровича «Радіоактивне молоко» у грудні 1916 р. у стінах Академії [1]. Він також є автором стрічки «Російський дятел» — про Чорнобиль, яка на престижному кінофестивалі «Санденс» (США) в номінації документальних фільмів здобула премію «Гран-прі» [5].

Дискусії щодо реформаторства не обмежуються НАОМА. Вони намагаються рушити академічну освіту у всіх мистецьких навчальних закладах України. Ці події впливають і на нашу кафедру образотворчого мистецтва Інституту мистецтв, студентство якої прийшло здобути базові знання з рисунка, живопису, кольорознавства, технологій та інших фахових наук, які базуються на академічних засадах. Ці базові знання — фундамент для власного творчого шляху кожного митця.

Інститут мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка підтримує розвиток

студентів не тільки в стінах нашого закладу. На сайті Університету можна знайти безліч пропозицій для студентів і викладачів щодо стажування у Польщі, Франції, Італії, Іспа-

нії тощо; можна брати участь у конференціях, міжнародних мистецьких конкурсах, пленерах. Отже, є всі можливості для різноманітного творчого розвитку нашої молоді.

ДЖЕРЕЛА

1. Александрович Федір. Перформанс «Радіоактивне молоко» 16.12.16 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://xoomclips.com/more_clip.php?id=YQrQ50Kv15s.
2. Йоан Павло II: лист до митців [Електронний ресурс] / Йоан Павло II. — Режим доступу : <http://www.xic.com.ua/cerkva-pro/18-mystectvo/64-joan-pavlo-ii-lyst-do-mytziv>.
3. Ковальчук О. Традиції академічної школи і новаторство педагогічних методів К.Д. Трохименка (до 120-річчя від дня народження) / Остап Ковальчук // Дослідницькі та науково-методичні праці : зб. наук. пр. Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури. — 2005. — Вип. 12. — С. 54–59.
4. Найцікавіші явища в українському мистецтві 2016 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://vgoru.org/index.php/kultura/item/10997-naitsikavishi-ivayshcha-v-ukrainskomu-mystetstvi-2016-roku/>.
5. Пилипенко Г.-Г. Федір Александрович: «Російський дятел» — про Чорнобиль, Майдан, мене як Дон Кіхота й Шерлока Холмса в одній особі / Г.-Г. Пилипенко // Урядовий кур'єр. — 2017. — № 26.
6. Університет: відкритий чи системний? [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.korydor.in.ua/ua/ideas/universitet-vidkritij-chi-sistemnij.html>.